

Розділ 3

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ

CHAPTER 3

HISTORY OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL THEORY AND EDUCATIONAL PRACTICE

УДК 378.145

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-1-39-189-195

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ РУЧНОЇ ПРАЦІ В ГЛУХІВСЬКОМУ УЧИТЕЛЬСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Курок Віра Панасівна,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри технологічної та професійної освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: virakurok@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1474-3879

Хоруженко Тетяна Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: horujenkota@ukr.net

У статті розкрито зміст організаційних та методичних засад підготовки вчителів ручної праці в Глухівському учительському інституті наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть. Здійснено огляд системи навчання ручної праці, розробленої К. Цирулем, та висвітлено зміни, внесені до програми викладачами інституту. Окреслено методичні основи викладання таких навчальних дисциплін: практичні заняття в майстерні, технічне креслення, історія та методика ручної праці, механічна технологія дерева і металу. Розкрито сутність організаційних заходів щодо поточного та підсумкового контролю якості успішності вихованців інституту.

Ключові слова: *ручна праця, учитель ручної праці, Глухівський учительський інститут, організаційні засади, методичні засади, підготовка вчителів.*

Постановка проблеми. Ця стаття є продовженням циклу статей, що висвітлюють генези технологічної освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, починаючи з часів її зародження. У попередній публікації нами було порушено проблему виявлення передумов та історичних аспектів становлення трудової підготовки молоді в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, здійснено огляд європейських систем навчання ручної праці наприкінці ХІХ століття, окреслено проблеми, пов'язані з введенням навчання ручної праці в народних школах Росії, розглянуто особливості впровадження навчального предмета «ручна праця» в освітні заклади на теренах сучасної України, наведено точну дату відкриття класу ручної праці в Глухівському учительському інституті та виявлено навчально-організаційні умови навчання майбутніх викладачів ручної праці.

Водночас невисвітленими залишилися питання щодо виявлення організаційних та методичних засад підготовки вчителів ручної праці в Глухівському учительському інституті наприкінці ХІХ – початку ХХ століть. Так, потребує з'ясування сутність системи навчання ручної праці, розробленої К. Цирулем, та змін, які були внесені до навчальної програми викладачами інституту. Поза увагою лишився перелік фахових навчальних дисциплін у планах підготовки вчителів ручної праці, а також методичні аспекти викладання технічного креслення, історії та методики ручної праці, механічної технології дерева і металу, практикуму в майстернях. Особливий інтерес для дослідників становлять відомості щодо організації поточного та підсумкового контролю якості успішності майбутніх учителів ручної праці.

Стаття покликана дати відповіді на перелічені вище питання, адже на теренах сучасної України Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка був першим закладом вищої освіти, який розпочав підготовку вчителів технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти становлення технологічної освіти в Україні досліджували Д. Тхоржевський, О. Коберник, генезу підготовки вчителя трудового навчання розглядали М. Чепіль та А. Федорович, історію розвитку методики трудового навчання в Україні вивчав В. Гаргін, історичний аспект підготовки школярів та вчителів трудового навчання не раз ставав предметом обговорення на науково-практичних конференціях різного рівня. Водночас слід відзначити, що зміст організаційних та методичних засад викладання предмета «Ручна праця» в Глухівському учительському інституті наприкінці XIX – початку XX століть ще не був предметом спеціальних наукових досліджень.

Формулювання мети статті. Метою статті є виявлення організаційних та методичних засад викладання предмета «Ручна праця» в Глухівському учительському інституті наприкінці XIX – початку XX століть. Завдання статті полягають у короткому огляді системи навчання ручної праці, розробленої К. Цирулем, та висвітленні змін, унесених до навчальної програми викладачами інституту; виявленні методичних аспектів викладання навчальних дисциплін: практичні заняття в майстерні, технічне креслення, історія та методика ручної праці, механічна технологія дерева і металу; розкритті організаційних заходів щодо проведення поточного та підсумкового контролю якості успішності вихованців інституту.

Виклад основного матеріалу. Як було з'ясовано раніше, на теренах сучасної України першим закладом вищої освіти, який розпочав підготовку вчителів технологій (тоді – ручної праці), був Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Підготовка вчителів ручної праці розпочалася в Глухівському учительському інституті з 22 жовтня 1888 навчального року, коли було відкрито і посвячено клас ручної праці [2, с. 154].

Цій події передувало відкриття при Міністерстві народної освіти особливого відділу для завідування справами з питань ручної праці, головною метою роботи якого було спільне керівництво впровадженням навчального предмета «Ручна праця» в заклади освіти, забезпечення відповідного фінансування та подальший моніторинг його становлення, вирішення поточних проблем.

Завдяки роботі цього відділу навчання ручної праці почало активно поширюватися в закладах середньої і професійної освіти на теренах України з 1884 року. Це спричинило те, що виникла гостра потреба у кваліфікованих спеціалістах – учителях ручної праці, які змогли б ефективно, з опорою на наукові засади праці навчати учнів трудових прийомів, забезпечувати засвоєння ними нових технологій ручної обробки конструкційних матеріалів та сприяти розвитку творчих здібностей вихованців. Адже саме такі «преподаватели, как показала практика преподавания названного предмета, могут поставить это дело вполне правильно» [1, с. 155].

В основу занять ручною працею в Глухівському учительському інституті була покладена система навчання, розроблена К. Цирулем, який разом з М. Касаткіним вважаються основоположниками російської системи навчання ручної праці. Водночас К. Цируль запозичив шведську систему навчання ручної праці, а саме її несський напрям, сутність якого полягала у виготовленні за зразками або моделями закінчених, практично корисних у селянському побуті предметів із деревини, що варіювались за ступенем складності.

Спочатку заняття проводились за моделями, розробленими в Несській учительській семінарії О. Саломоном, але з невеликими відступами, оскільки багато моделей були не пристосовані до російського життя і вимагали заміни і розроблення нових. З кожним роком таких відступів ставало все більше і врешті-решт поступово утворилась своя, російська система викладання ручної праці.

Метою російської системи викладання ручної праці, розробленої К. Цирулем, був загальний розвиток учнів, а завданнями – виховання працьовитості, розвиток м'язів рук, окоміру, ознайомлення з властивостями матеріалів і різними інструментами. «Удовлетворение стремления к деятельности и творчеству, развитие воли, глаза, руки и вообще внешних чувств, любви и охоты к физической работе – вот ближайшая польза от обучения ручному труду» [4, с. 11].

Особливими рисами російської системи навчання ручної праці, на відміну від шведського її варіанта, були: широке застосування креслень замість моделей, включення початкових робіт по металу, встановлення методично обґрунтованої послідовності оволодіння інструментами при виконанні операцій у процесі виготовлення виробів, пояснення та систематичний контроль учителя за перебігом роботи учнів.

На початку становлення в Глухівському учительському інституті предмет «Ручна праця» викладався як необов'язковий. Ручної праці навчалися щодня в післяобідній час, з 15.30 до 19.30 як вихованці інституту, так і учні міського училища та гімназії, учителі міських і сільських училищ. Усі учні на практичних заняттях з ручної праці поділялися на групи не менше 15 і не більше 20 осіб у кожній. Кожна група відвідувала

майстерню тричі на тиждень і працювала по 2 години, займаючись практичними роботами по дереву: столярними, токарними, ложкарними, різьблярними, ажурними та графічними. Таким чином, кожен учень присвячував практичним заняттям у майстерні щотижня по 6 годин.

Починаючи з 1897 навчального року, «Ручна праця» в Глухівському учительському інституті викладається як обов'язковий загальноосвітній предмет. У зв'язку із цим було збільшено обсяг навчального навантаження викладача ручної праці до 30 год. на тиждень (таблиця 1) [1, с. 159].

Таблиця 1

Тижневе навантаження викладача ручної праці

Види занять	Клас		
	1	2	3
Практичні заняття в майстерні	6	6	5
Графічні заняття відповідно до курсу ручної праці (технічне креслення)	2	2	2
Ручна праця (теорія), технологія дерева і металу	-	-	1
Усього	8	8	8

Викладання ручної праці передбачало проведення занять з таких фахових предметів:

- 1) практичні заняття в майстерні (23 години);
- 2) технічне креслення (6 годин);
- 3) теоретичні заняття з історії та методики ручної праці та з механічної технології дерева і металу (1 година) [5, с. 12].

Практичні заняття в майстерні полягали у виготовленні колекції виробів з дерева і металу, які виконувались у суворо визначеній послідовності за ступенем складності їх виготовлення. Роботи проводилися як за запропонованими кресленнями, так і за оригінальними, розробленими самими учнями. Форма організації діяльності вихованців була суто індивідуальна. Під час виконання робіт велика увага приділялася дотриманню послідовності у виготовленні виробу та відповідності його кресленню. Ознайомленню учнів з кожним новим видом інструментів і прийомами їх використання передували унаочнені пояснення викладача. Серед основних критеріїв оцінювання якості виробів з дерева та металу було дотримання «точності и правильності в размерах и разнообразия и изящества в формах» [5, с. 23].

Курс практичних занять учнів у майстерні по дереву викладався протягом двох років навчання та передбачав виконання столярних, токарних, ложкарних, різьбярських та бондарних робіт. На третьому році навчання відбувалися роботи по металу – ковальські, слюсарні, токарні, жерстяні, мядніцкі та давильні. Причому в 1 класі вихованці інституту засвоювали ті прийоми робіт по дереву, яким потім навчали учнів міських училищ або народних шкіл; у 2 класі виконували додаткові завдання по обробці дерева (плоске різьблення, точіння і більш складні столярні прийоми) за ескізами та робочими кресленнями, розробленими вихованцями на уроках технічного креслення, а також оволодівали вміннями з ремонту, налаштування та налагодження інструментів; у 3 класі учні виконували легкі завдання по обробці дроту, листового заліза, жерсті й сортового заліза (кування). Прийоми і вправи робіт по дереву і металу засвоювалися вихованцями під час виготовлення практично корисних виробів, актуальних для потреб і характеру певної місцевості [1, с. 158].

Колекція об'єктів праці з деревини, яка слугувала програмою курсу, складалася з основної в кількості 53 виробів і додаткової в кількості 8 виробів. Основна колекція передбачала виготовлення простих виробів, починаючи з грабельного зубця і закінчуючи скринькою, а додаткова – зі складніших предметів, як, наприклад, верстата для пилки, табурета, «шкапіка», рами багетної тощо.

Зокрема, програмою курсу робіт по дереву була обрана така основна колекція виробів: кілочок для квітів круглий, кілочок для квітів квадратний, пара мотушек, двівилки для утримання білизни, скалка для тіста, ручка для долота, ручка для молотка, веселка для тіста, ніж для різання паперу, човник для олівців, лінійка квадратна, лінійка, пара трикутників, точений товчач, дошка для хліба (овальна), ложка овальна, ручки для інструментів, топорище, граблі з зубцями, вішалка з точеними кілочками, підставка під діжку, савок, калатало для білизни, полка на кронштейнах, полка для лампи, ложка кругла, лучок для пили, ящик для вилок і ножів, лавка на 4-х ніжках, ложка велика (чумічка), рамка різьблена, кришка для відра, пенал, аршин, ступка дерев'яна з товчачем, ящик для паперу і конвертів, підставка для чорнильниці, чайниця, полиця для книг, лінійки паралельні, вазочка виточена, колодка рубанка або фуганка, прес-бювар, табурет, ящик з косими шипами, скринька, шапка (тумбочка), шайка [5, с. 22].

Курс практичних робіт по металу був уведений до навчального плану підготовки вчителів ручної

праці в 1897 році. Це було пов'язано з тим, що в сукупності роботи по дереву і по металу становлять «абетку» обробки матеріалів для всіх кустарних і ремісничих занять і тим самим є засобом задоволення потреб учнів в ознайомленні з основами технічної грамоти. Крім того, на думку К. Цируля, ці два види робіт задовольняють і педагогічним вимогам ручної праці, зокрема, засвоєнню великої кількості загальних ручних навичок та розвитку фізичних сил учнів. Отже, для робіт по металу в Глухівському учительському інституті було додатково обладнано майстерню горном з вентилятором системи Шоле, паяльною піччю, слюсарним столом з шістьма стуловими лещатами, свердлильним верстатом, а також закуплено необхідні інструменти для робіт по металу.

Програмою робіт по металу була обрана наступна колекція виробів: милиця та гачок, гачок з пробійниками, пара кутників, кільце для ручки долота, шило столярне, коробка без кришки, савок, кришка для чугунка, лопатка для вугілля, обруч конічний, пробійник, шинковка, коробка з кришкою, кружка, вішалка, пара петель для дверей, таганок, болт з гайкою, лопатка, пара кронштейнів, молоток, ніж, ковшик, попільничка мідна, пробійник і керн, водонагрівач, чайник, відро, каструлька мідна лужена [5, с. 23].

Крім виробів, передбачених програмою К. Цируля, найбільш успішні вихованці Глухівського учительського інституту за своїм бажанням займалися виготовленням різних предметів домашнього вжитку, як-то: столи прямокутні й круглі, стільці, етажерки для книг, віконні рами, столярні верстати, лінійки, підставки для чорнильниць та олівців, вулики. Окрім зазначених виробів, у вільний від навчання час учні виготовляли навчальні посібники з арифметики, геометрії і фізики, а також інші посильні предмети шкільного вжитку (міри довжин, квадратні й кубічні міри, ящики для колекцій, моделі тощо) [1, с. 159].

Як показав досвід роботи інституту, подібні доповнення до навчальної програми К. Цируля були цілком виправданими й доцільними, оскільки вони помітно підвищили у вихованців інтерес до справи. Вносячи у викладання ручної праці відсутній раніше елемент корисності і водночас не порушуючи самої ідеї предмета, таке доповнення переслідувало не утилітарні, а передусім педагогічні цілі. Було помічено, що вихованці інституту більш охоче і старанно почали відвідувати уроки ручної праці і з цілковитим розумінням ставилися до робіт, що помітно позначалося на якості виготовлених ними виробів [3, с. 22].

У процесі виготовлення виробів учні користувалися кресленнями, виданими майстернею С.-Петербургського учительського інституту, і Шведською колекцією виробів. Бібліотека майстерні з ручної праці постійно поповнювалася атласами різних робіт і виданнями «стильних малюнків», зокрема, кресленнями робіт Лейпцізької семінарії ручної праці та Паризької школи ручної праці. Деякі з учнів самі виготовляли оригінальні малюнки різноманітних токарних, різьблених і ажурних виробів, а потім за ними виготовляли моделі. «Такою зв'язь ручного труда с рисованием следует считать очень полезной, в видах развития в учениках стремления к изящному», – вважали основоположники ручної праці в царській Росії [4, с. 12]. Під час навчання ручної праці суворо дотримувався принцип від простого до складного. Він виявлявся як у відборі виробів та інструментів для роботи, так і в їх формах. Крім того, виготовлення кожної моделі здійснювалося у строго чіткій послідовності, особливий акцент робився на самостійності роботи учнів.

Обов'язком вихованців Глухівського учительського інституту було утримання в чистоті й справності інструментів і пристосувань у класах ручної праці, а також виготовлення нових інструментів задля уникнення зайвих витрат на ремонт наявних. Кількість верстатів, лещат і комплектів найважливіших інструментів чітко відповідала кількості учнів у групі. При класах ручної праці діяла спеціальна бібліотека, у фондах якої були кращі журнали і книги того часу. Класи ручної праці завжди були чисто прибрані, верстати та інструменти були пронумеровані, матеріали і виготовлені об'єкти праці мали «раз і назавжди визначені місця» [1, с. 160].

Теоретичні заняття з історії та методики ручної праці планувалися для вихованців 3 класу. На них вихованці ознайомлювалися з педагогічним значенням ручної праці як загальноосвітнього предмета, зі змістом навчального предмета «Ручна праця», цілями та методичними вказівками щодо його викладання і облаштування майстерні [6, с. 12]. Частина цих занять була присвячена ознайомленню учнів з поглядами видатних педагогів на ручну працю, з досвідом практичної діяльності передових учителів ручної праці, історією та сучасним станом викладання предмета «Ручна праця» в різних державах Європи і Росії, а також огляду фахової літератури.

На *теоретичних заняттях з механічної технології дерева* вихованцям повідомлялася найважливіша інформація про властивості деревини та способи її обробки, інструменти, що використовуються для цього. Програма навчальної дисципліни передбачала розгляд таких питань: будова деревини, технічні властивості деревини, її вади, формозмінюваність, просушування, породи деревини, сорти лісу, допоміжні інструменти та пристосування, що використовуються при обробці деревини, її різання, розпилування, розколювання

деревини, стругання, свердління, довбання, точіння, згинання деревини, з'єднання частин деревини, її склеювання, остаточна обробка дерев'яних виробів [5, с. 24].

Навчання вихованців Глухівського учительського інституту *технічного креслення* мало на меті набуття вмінь виготовляти оригінальні креслення для курсу ручної праці, а тому відбувалося в тісному зв'язку з практичними роботами з ручної праці. Зміст технічного креслення як навчального предмета становили головні засади геометричного, технічного та проєкційного креслення. Так, учні 1 курсу вправлялися у кресленні прямолінійних і криволінійних фігур у різних комбінаціях стосовно навчальної програми ручної праці, а 2 і 3 класів – у виконанні самостійних завдань з різних тем курсу ручної праці (по комбінації контурів, з'єднань, узорів і складання креслень для абсолютно нових виробів) [1, с. 160].

Успішність вихованців Глухівського учительського інституту з ручної праці й креслення позначалася в загальних відомостях балами, які бралися до уваги під час переведення в наступний клас, а після закінчення навчання виставлялися в свідоцтва про освіту. З метою контролю якості успішності до запровадження спеціальної інспекції при інституті щорічно влаштовувалися виставки робіт ручної праці та креслення [1, с. 161].

До випускного іспиту вихованці інституту мали підготувати в послідовному порядку комплект виробів з деревини та металу за зразками, встановленими згідно з навчальною програмою. Це могли бути як прості вироби: дерев'яні кілки, квіткові підпірки, ложки, ковші тощо, так і складніші, виготовлені за технологією столярного, токарного або ковальського виробництва. Зроблені кожним вихованцем вироби зберігалися на складі або в музеї ручної праці і по закінченні курсу видавалися йому у власність. Найбільш досконалі зразки залишалися при інституті й зберігалися в педагогічному музеї [3, с. 23].

З метою підготовки міських учителів і вчителів народних шкіл з основ ручної праці, які закінчили курс до введення цього предмета в учительські інститути та семінарії, в канікулярний час при Глухівському учительському інституті влаштовувалися тимчасові курси ручної праці під керівництвом викладачів цього предмета [1, с. 161].

Висновки. Отже, в основу занять ручною працею наприкінці XIX – початку XX століть в Глухівському учительському інституті була покладена система навчання, розроблена К. Цирулем, яка ґрунтувалася на шведській системі навчання ручної праці О. Саломона. Метою російської системи викладання ручної праці був передусім загальний розвиток учнів, а її специфічними рисами – застосування креслень замість моделей, включення робіт по металу, визначення методично обґрунтованої послідовності оволодіння новими інструментами, пояснення та систематичний контроль учителя за ходом роботи учнів.

Згідно з навчальною програмою К. Цируля колекція об'єктів праці з деревини, яка слугувала програмою курсу, складалася з основної у кількості 53 виробів і додаткової в кількості 8 виробів. Викладачі Глухівського учительського інституту розширили цей перелік виробів, дозволивши найбільш успішним вихованцям виготовляти інші предмети домашнього вжитку, у яких вони мали особисту зацікавленість, а також навчальні посібники для народних шкіл. Крім того, практичні роботи в майстернях проводилися як за запропонованими кресленнями, так і за оригінальними, розробленими самими учнями. Як показав досвід роботи інституту, подібні доповнення до навчальної програми К. Цируля були доцільними, оскільки вони дозволили підвищити у вихованців інтерес до навчання.

Фахова підготовка майбутніх учителів ручної праці передбачала вивчення таких дисциплін: практичні заняття в майстерні, технічне креслення, історія та методика ручної праці, механічна технологія дерева і металу. Обладнання навчальної майстерні з ручної обробки деревини було найсучаснішим на період кінця XIX – початку XX століть та дозволяло організувати одночасну роботу 15–20 учнів. У фондах бібліотеки при класах ручної праці зберігалися найновіші журнали і книги того часу, зокрема, креслення виробів Лейпцізької семінарії та Паризької школи ручної праці, С.-Петербурзького учительського інституту, Шведська колекція виробів з деревини.

Методика підготовки майбутніх учителів ручної праці у Глухівському учительському інституті наприкінці XIX століття базувалася на таких принципах: науковості, адже перелік виробів для виготовлення, що слугував основою програми ручної праці, був розроблений та обґрунтований з наукової точки зору О. Саломоном та К. Цирулем; систематичності й послідовності навчання, що передбачало суворе дотримання послідовності виготовлення кожної моделі та відповідності її кресленню; доступності навчання, що полягало у дотриманні правила від простого до складного, яке знаходило свій вияв як у відборі виробів для виготовлення, так і в проєктуванні їх форм, добору інструментів для роботи тощо; зв'язку навчання з життям, адже нові прийоми робіт по дереву і металу засвоювалися вихованцями під час виготовлення практично корисних виробів, актуальних для потреб окремої особистості та характеру певної місцевості; свідомості й активності у навчанні, що виявлялося передусім у дотриманні самостійності учнів під час виготовлення виробів, а також в організації навчання за індивідуальною формою; наочності навчання, що

передбачало як демонстрацію викладачем нових видів інструментів та прийомів роботи з ними, так і виготовлення виробів за готовими моделями (натуральними зразками об'єктів праці); міцності засвоєння знань, умінь і навичок, що досягалося шляхом забезпечення тісного зв'язку курсів технічного креслення та практичних занять у майстерні з ручної праці та передбачало розроблення оригінальних креслень та подальше виготовлення виробів на їх основі.

Успішність вихованців Глухівського учительського інституту з фахових дисциплін позначалася в загальних відомостях балами, які бралися до уваги під час переведення до наступного класу, а після закінчення навчання виставлялися у свідоцтва про освіту. З метою контролю якості успішності при інституті щорічно влаштовувалися виставки робіт ручної праці та креслення.

Вважаємо, що зазначені організаційно-методичні засади предмета «Ручна праця» у Глухівському учительському інституті наприкінці XIX – початку XX століть з успіхом можна застосовувати в сучасному освітньому процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Список використаної літератури

1. Министерские распоряжения. Инструкция для руководства при организации и ведении преподавания ручного труда в учительских институтах и семинариях (Утверждена Министром народного просвещения 9 мая 1896 г.).
2. Общепедагогический журнал для школы и семьи «Русская школа» / под ред. Я. Г. Гуревича. № 1. С.-Петербург, 1889.
3. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии Глуховского Учительского Института и Учительских Семинарий за 1910 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д. № 86. 1911.
4. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии мужских гимназий и прогимназий за 1891 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д. № 86. 1892.
5. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1897 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д. № 86. 1898.
6. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1898 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д. № 86. 1899.

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF TRAINING HANDIWORK TEACHERS AT HLUKHIV TEACHERS INSTITUTE AT THE LATE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURIES

Kurok Vira

Pedagogical sciences doctor, professor, head of Technological and Professional education chair
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university,

Khoruzhenko Tetiana

Pedagogical sciences candidate, assistant professor, assistant professor
of Technological and Professional education chair
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university,

Introduction. *The article contributes to the series of articles devoted to studying the genesis of technological education at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university since its origin. The previous publication raised the problem of identifying the historical aspects of technological education development at Hlukhiv Teachers Institute at the end of the nineteenth century. The organizational and methodical foundations of training Handiwork teachers at Hlukhiv Teachers Institute in the late nineteenth and early twentieth centuries remained unclear.*

Purpose. *The article is aimed at brief overviewing the system of handiwork training worked out by K. Tsurul; revealing the changes in the curriculum made by the teachers of the institute; revealing methodical aspects of teaching such disciplines as practical classes in the workshop, technical drawing, history and methods of handicraft, mechanical technology of woodwork and metalwork; disclosing organizational forms of current and final control of the quality of students' achievements at the Institute.*

Methods. *For writing the article such theoretical scientific methods were used as analysis, synthesis, systematization, abstraction, specification, comparison, classification, generalization of historical, scientific and pedagogical sources.*

Main results. *The system of handiwork training worked out by K. Tsurul was the basis of handicraft classes at the end of the nineteenth and early twentieth centuries at Hlukhiv Teachers Institute. It was based on the Swedish handiwork teaching system of O. Salomon. The purpose of the Russian teaching system was, first of all, the general*

students development while its peculiarities included using drawings instead of models; involving metal-work, establishing methodically substantiated algorithm of mastering new tools, explaining and systematic teacher control of students' work.

Teachers of Hlukhiv Teachers Institute have supplemented the curriculum of handiwork made by K. Tsirul, expanding the list of the items for manufacturing, taking into account students' personal interest, and allowing students practical work in workshops using drawings worked out by them. As the Institute experience showed, such additions to the curriculum of K. Tsirul were appropriate, as they reflected in raising the students' interest to studies.

Professional training of future Handiwork teachers included such disciplines as practical classes in the workshop, technical drawing, history and techniques of hand work, mechanical technology of woodwork and metalwork. In order to control the quality of training at the Institute, handicrafts and drawings exhibitions were arranged annually.

Originality. In the course of the scientific research, the content of organizational and methodical foundations of Handiwork teachers training at Hlukhiv Teachers Institute in the late nineteenth and early twentieth centuries was identified and characterized. They lie down in implementing such principles as scientific, systematic and consistent teaching, equal access to education, connections between learning and life, conscious and active learning, visual teaching and profound knowledge, skills and abilities forming.

Conclusion. We believe that organizational and methodical foundations of the discipline "Handiwork" at Hlukhiv Teachers Institute in the late nineteenth and early twentieth centuries, characterized in the article, can be successfully applied in the modern educational process of training future teachers of Labour training and technologies.

Keywords: handiwork, Handiwork teacher, Hlukhiv Teachers Institute, organizational foundations, methodical foundations, teacher training.

References

1. Ministerskie rasporyazheniya. Instruksiya dlya rukovodstva pri organizatsii i vedenii prepodavaniya ruchnogo truda v uchitelskikh institutah i seminariyah (Utverzhdena g.Ministrom narodnogo prosvescheniya 9 maya 1896 g.) [in Russian].
2. Obschepedagogicheskiy zhurnal dlya shkoly i semi «Russkaya shkola» / pod red. Ya. G. Gurevicha. № 1. S-Peterburg, 1889 [in Russian].
3. Otchet popechitelya kievskogo uchebnogo okruga o sostoyanii Gluhovskogo Uchitelskogo Instituta i Uchitelskikh Seminariy za 1910 god. Kiev: Tipo-Litografiya Vyisochayshe utver. Tovarisch. I. N. Kushnerev i Ko. Kievskoe otdelenie, Bibikovskiy bulvar, d.№ 8b. 1911 [in Russian].
4. Otchet popechitelya kievskogo uchebnogo okruga o sostoyanii muzhskikh gimnaziy i progimnaziy za 1891 god. Kiev: Tipo-Litografiya Vyisochayshe utver. Tovarisch. I. N. Kushnerev i Ko. Kievskoe otdelenie, Bibikovskiy bulvar, d. № 8b. 1892 [in Russian].
5. Otchet popechitelya kievskogo uchebnogo okruga o sostoyanii uchebnykh zavedeniy okruga za 1897 god. Kiev: Tipo-Litografiya Vyisochayshe utver. Tovarisch. I. N. Kushnerev i Ko. Kievskoe otdelenie, Bibikovskiy bulvar, d. № 8b. 1898 [in Russian].
6. Otchet popechitelya kievskogo uchebnogo okruga o sostoyanii uchebnykh zavedeniy okruga za 1898 god. Kiev: Tipo-Litografiya Vyisochayshe utver. Tovarisch. I. N. Kushnerev i Ko. Kievskoe otdelenie, Bibikovskiy bulvar, d. № 8b. 1899 [in Russian].

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ РУЧНОГО ТРУДА В ГЛУХОВСКОМ УЧИТЕЛЬСКОМ ИНСТИТУТЕ В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВЕКОВ

Курок Вера Афанасьевна

доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой технологического и профессионального образования
Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

Хоруженко Татьяна Анатольевна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры технологического и профессионального образования
Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

В статье раскрыто содержание организационных и методических основ подготовки учителей ручного труда в Глуховском учительском институте в конце XIX – начале XX века. Осуществлен обзор системы обучения ручному труду, разработанной К. Цирулем, и описаны изменения, внесенные в программу преподавателями института. Определены методические основы преподавания таких учебных дисциплин: практические занятия в мастерской, техническое черчение, история и методика ручного труда, механическая технология дерева и металла. Раскрыта сущность организационных мероприятий текущего и итогового контроля успеваемости воспитанников института.

Ключевые слова: ручной труд, учитель ручного труда, Глуховский учительский институт, организационные основы, методические основы, подготовка учителей.

Отримано редакцією 04.03.2019 р.